

հարկ կ'ըլլայ կարապետն ալ ժՉ դարուն վերջերը դնել և ժի՛ դարուն սկիզբները. և թէ անկից աւելի ուշ չըլլալուն փաստունինը իր այն տաղը՝ որ 1604ին օրինակուած է ժՉ տաղարանին երրորդ գըրը չէն:

Ուստի այս յիշեալ Գանձարանն ապահովապէս ժՉ դարու վերջերը գրուած պէտք ենք համարիլ:

ՏԱՂ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ի ՏԷՐ ՆԵՐՍԻՍԷ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ

Այսօր երեւի անտեսն ի բարձանց. Բանին բընութիւնք բոլոր եղականք. Գոպեն գունդք վեհից վերին պետութեանց. Կարծեալ կերպանայ ըզմերս ի կուսէն. Երեւի ծաղիկ նոր շառաւեղին, Զարգանայր մանուկ հողաստեղծածոյս Եմանուէլի գուշակ լինելով. Ընդ այն յոտնափոխ փոխարկեալ մարդոյն թէ՛ 'նդ այդ յանցանաց որ ի պատրողէն ժամանակ եհաս կուսինն աւետեաց. Ի յորովայնի անսերմ երեւալ Լրնուլ զամենայն զոր նախ խոտտացաւ. Խաղայր խորհրդողով պետքն Գաբրիէլ Ծանուցող եղաւ կուսինն աւետեաց. Կենաց ես յայտնող կոյս և անարատ, Հոգին Աստուծոյ ի քեզ եկեցէ. Զայն Տեառն զօրութեանց ի քեզ որոտայ. — Ղօղեալ սուրբ կուսին յաճէ հրեշտակին ճեպէր հիացմամբ սափորով յաղբիւրն Միայն հիացեալ ընդ միտս զարմանայր. — Յառնէ երկրածնէ ոչ իցեմ խաբեալ. Նորասքանչ է բանս զոր ես լրսեցի. — Շտապով տագնապէր երկիւղիւ լընոյր. — Ուստի՛ այս լիցի ձայն, պատասխանէր. Զունիմ ինչ կարծիս հրեշտակ Աստուծոյ Գանձայի ձայնիւ գոչէր Գաբրիէլ. Պահին մեծ արփիւղն ընդունակ եղեր. Ուս՛ ուղղեալ յերկնից բերեմ զաւետիս Սպասաւորեմ ես սուրբ թագաւորին, Վերուտս եմ իջեալ տալով զաւետիս: Տալով զաւետիս որ ոչ անցանէ՛ Բաբունին իից ի քէն ծրնանի. Յընձն գու հոգեով կոյսըզ Մարիամ. Իհիւ աննիւթ մարմնով, լուծիչ տըրտմութեան փառաց թագաւորն ի քէն մեզ յայտնեալ, Քեզ փառք վայելէ յաւիտեանս ամէն:

ՆԵՐՍԻՍ ԶԵՆՈՐԱՆԻ

ՈՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱԿՍՏՈՒ ԲՈՒՋԱՆԴԱՅՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(Շար. տե'ս էջ 4)

155. Էջ 205. տող 30... «Շապհոս և Թագաւորին Պարսից» — Ուղղ. Շապհոյ Թագաւորին Պարսից:

156. Էջ 207. տող 17. «Բայց զի վասն ըր մեծ վաստակը են առ ես ... խնդրեցեր փոխառակաց քոց» — Ուղղ. «Փոխառակ վաստակոց քոց» — Դրաստամատի աւրդեանց և վաստակոց համար Շապհոս զաղարկեցրեց առ պահ մի իւր անդառնալի վճիռն:

157. Էջ 207. տող 38. «Սրափեաց զնա» — Ուղղ. սփափեաց? զնա:

158. Էջ 208. տող 8. «Այսպէս և այս» — Ուղղելի. «Այս ևս և այս»: Ուրշակ պահ մի իւր վիճակի վերայ ապշած, որ ինքն թագաւոր, իւր ներքինին շնորհ է ընդունում, սաստիկ վիրաւորուում է, իւր ինքնասիրութիւն և յուսահատութիւնը՝ վերջին խօսքն է ասում. Այս ես ըլլամ և այս վիճակի մէջ, այսպէս խեղճացած ... «Այս ես, և այս, և յայսմ չափու և այս անցք անցին ընդ իս»:

159. Էջ 210. գլ. ժի. «Իւ թափէր ի նոցանէ բազում անգամ, զոր հարեալ էր նորա ի նոցանէ» — Ուղղելի ի Հոյոց (աշխարհ)էն?

160. Էջ 210. Բաղազս կասրից. գլ. ժի. — «Ապա խնդրէր ... յերկրէն Պարսից» — Ուղղ. կասրից. կասքք Հայոց արքունի տաճարի բարձրէն մին էին. և նշկահել էին յարեալէն Հայոց:

161. Էջ 214. տող 4. «Իւ յօրէնուն սաստէր» — Ուղղ. «յօրէնս սաստիկ էր»:

162. Էջ 216. տող 34. « Իսկ իբրեւ գառաջինն բազմեցայ . . . ի մէջ գետին անցեալ » : — Ուղղ. ի մէջ տեղիին. Թա. գաւորն մէջ տեղն անցաւ ծառայելու հաւար իբրեւ ձեռնաւոր (laquais):

163. Էջ 217. տող 31. « Որհնեցից գտէր . . . ապրեցոյց զիս » : — Ուղղ. « արծառացոյց զիս » :

164. Էջ 218. տող 14. « Տրդսծ » : — Ուղղ. « Տրդատ » տես 91 և 272:

165. Էջ 227. տող 1. « Եւ սա քրիստոնեայ » : — Ուղղ. « և էր սա » :

166. Էջ 232. տող 13. « Ի խոս ա նուն տեղւոյն » : — Ուղղ. « Ի Սոս » . (Թող և Սիւսն՝) անունը Սու — կաւ էր, որ է ի Բագրեւանդ գաւառի:

167. Էջ 239. տող 1. « Կումս » : — Ուղղ. է Կումն. կոնն. յորմէ Մամի-կոնն : Ռուս ճարտնական պատերազմին Սանդէ-պուի մօտերն, Մուկտէնից ոչ հեռու, կայ գետ մի Մամիկա անուն որ յիշեցնում է Մամիկոն-ներուն անունը:

168. Էջ 239. տող 22. « Սակայն Թա. գաւորեալ Պարսից . . . զայրացեալ զակա տէր » : — Ուղղ. « կատարէր » . Եթէ Բու. զանդին միայն է պատկանում « զակատիլ » բառս իբր զայրոյթի և կատարութեան ի մատուով, Թեքեա ուղղելի է:

169. Էջ 241. տող 12. « Թագաւորք ի քնոքնէն » : — Ուղղ. « ի քննէ » : Այսինքն ի բնէ նախնեաց ծննդեամբ. ոչ բնու թեան բերմամբ: Տես էջ 240. տող 10. « որ իւրոց նախնեաց ի քննէ կալեալ էր » : Էւ այլուր էջ 256. տող 9:

170. Էջ 242. տող 5. « Սակայն զի մանուկ մարդ էր արքայն վարազդատ, իբրեւ ետես զնա զի չէր ինչ կոռույ տես դեակ » : — Ուղղ. « Սակայն զի հմուտ մարդ էր » : Վարազդատայ հմտութեան և զինաշարժութեան վկայում է նաեւ Խոսրենացին. նա կրկնաներում ասոյնից հետ մրցելու մէջ առաջնութիւն էր ստա-

յել : Որով Մանուէլի հետ մենամարտութեան ելած ժամանակ Բուզանդ հառեմաստում է մի կողմից Մանուէլի վիթխարի հաստարեւտ անձը և ահագին ոյժը որ իբրեւ ահագին լեռ մ'էր. միւս կողմից վարազդատ թէ և ոչ հարուստ էր ոսկրով և ոչ այնքան ուժեղ, սակայն կոռուտ մէջ աւելի հմուտ էր քան զՄանուէլ : Ուստի վարժ քաջով կշռելով որ ամեն կողմից անխոցելի էր ամրակուռ երկաթապատ զրահովն, առ ձեռաց կորովութեան, այսինքն արագ և ճարտար շարժմամբ նիգակը « ընդ բերան արկանէր (հարկանէր) զօրավարին Մանուէլի » : Հմտ. էջ 219. տող 11. անծանօթ չէ հեղինակիս այս դարձուածքը:

171. Էջ 242. տող 10. « Իսկ Մանուէլ բուն հարկանէր զնիգակէն. հանելոյ ի նմանէ զնիգակատէզն՝ ընդ իւր քարծոն հանէր » : — Ուղղ. « Իսկ Մանուէլ բուն հարկանէր զնիգակէն՝ հանելոյ ի նմանէ. զնիգակատէզն ընդ իւր քաշն հանէր » . . . : Մանուէլ խլում է վարազդատի նիգակը. (հանաւ ի նմանէ) . յետոյ նիգակիտէզն յետ քաշելով թշն կը հանէ և սլաքի կեռերը քանդում են բազում ատամներ:

172. Էջ 243. տող 19. « Գանուն ոմն զամապետ սպարակրացն » : — Ուղղ. « Գանուն ոմն զուսապետ սպարակրացն » : Դոսրայրն խօսել է այս բառի մասին : (Տես Բաւարքնորայն, Կ. Պոլիս, 1880. նա ընդունում է Բագրատունու « զուսապետ » ուղղագրութիւնը) : Սակայն եթէ կայ ի հայում « զուս » արմատ որ նշանակէ « խումբ », և եթէ Խումբ չիցէ նոյն ընդ Գումբ և Գմբէթ, որ հաւաքումն կրնայ նշանակել, այն ատեն ուղիղ է ասել « զուսապետ » : Ապա թէ ոչ շատ դիւրին էր ձեռագրի « դ » և « դի » հետ, « Մ » « Ս » ի հետ չփոթել : Որինակ ունինք « զուսապետ վերին զօրաց » նոյնպէս և « Գանան ոմն զուսապետ սպարակրաց զնդին » :

173. Էջ 244. տող 27. « Բայց յայնժամ տեսանէր Մանուէլ . . . Թագաւորին

Յունաց ... թիկունս առնել զարքայն Յունաց ։ — Ուղղ. և զարքայն Պարսից ։ Բուզանդ հակասում է ինքնիրան և՛ խոքենացուն ։ ինքնիրան, վասն զի ինքն հակասակ էր Պարսից ըզդարականութեան և հակամէտ յունականին. խորենացուն, ուրովհետեւ վարազդատ հակամէտ էր Պարսից և հակառակ Յունաց, սրա համար էլ զահրնկէց եղաւ կայսեր հրամանաւ ։ Ուրեմն ըստ Բուզանդայ Մանուէլ հալածեց զվարազդատ, որ փախաւ յերկիրն Յունաց, ապա չէր կարող և թիկունս առնել զարքայն Յունաց, այլ Պարսից ։ տես էջ 245. և Ապա յետ այսորիկ ։ և այլն ... իսկ եթէ հալածելով զվարազդատ հանոյ բան արած էր կայսեր, ուրեմն ինչո՞ւ կը դիմէ Պարսից արքայն և ծառայել, պաշտել և տալ զաշխարհս Հայոց անորէն թագաւորին ։

174. էջ 248. տող 14. և էւ աւելի ցորքն Պարսից ։ — Ուղղ. և և աւելի ընդ ցորն Պարսից ։

175. էջ 249. տող 5. զւ. խԱ. և էւ բանակեալ էր յԱրտանդան դաշտին ։ — Ուղղ. յԱրարատեան ։

176. էջ 251. տող 25. և էւ ինքն զտեղի առեալ, առնէր տես ի բանակն Մանուէլի ։ — Ուղղ. և առնէր կամ առաքէր լրտես ի բանակն Մանուէլի ։ Երբ Մերուժան դադարում է, հետեւում է որ ուղարկում է ուրիշներին. իսկ և առնէր տես ։ լրտեսութեան իմաստը չէ տալիս. հմտ. և զայնն հասանէին լրտեսքն և դիտէին զՄանուէլ ։

177. էջ 252. տող 25. և Ապա կազմեցան ... որ կայր յայնմ գիւղ ։ — Ուղղ. և Գիւղ որպէս յատուկ անունը ։ տես էջ 253. տող 12. և ըստ Գիւղին անուն ի դուրս ելանէր ։ ԹԱրարատեան աշխարհին կայ և գիւղ մի Աւան. տես Սեբեոս էջ 187. ուստի Աւան գիւղ պիտի ասել թէ Գիւղն առան ։ Եթէ Բուզանդին նայինք՝ Գիւղն առան, իսկ ըստ Սեբեոսի և այլոց՝ Աւան գիւղ. բայց պայմանաւ եթէ

երկուքն ի մի գաւառի գտնուին. ապա թէ ոչ՝ ինքն հարցը ինքնիրան լուծուում է ։

178. էջ 255. տող 1. զւ. խԳ. և Ապա յետ այսր ամենայնի, ցոր առարկայ զօրավարն ... նախարարին ... հետեւեալ ։ — Ուղղելի. և յու ուրարեալ ... եկեալ հասանէր ։

179. էջ 258. տող 27. և Զի ամենայն մարդ ... ի կարի էին զմանէ ։ — Ուղղ. և կարողին էին զմանէ ։ տես ի ստորեւ և կղկաթ կաթոգի լինէին ։

180. էջ 261. տող 15. և Իբրեւ ետես Արշակ ... և էին թիկունք ։ — Ուղղ. և է էր ։ Եթէ յոգնակարար վեր առնենք պակասում է և թագաւորն Յունաց ։ որ էր թիկունք Արշակայ թագաւորին Հայոց, որպէս խորովում թագաւորն Պարսից. իսկ եզակաբար, որպէս թէ Արշակ գնաց ի սահմանս Յունաց, մակարեբելու էր որ թագաւորն Յունաց էր թիկունք Արշակայ ։ Ողորդակիրն եղած յիշեալ է. և է էին թիկունք Արշակայ թագաւորն Յունաց, և խորովում թագաւորն Պարսից ։

181. էջ 262. տող 24. Բայց և ի նոցանէ ... և Հայոց Արշակ և խորովում, որ Սիսեք գաւառքն քաջին ։ Այս հատուածը խանգարուել է, պակաս կայ թոյած անուանք կրկնութեան պատճառաւ ։ Նախ և որ Սիսեքն ։ ինմ թուի լինելու է և որ սակաւ ։ իսկ պարբերութիւնը վերականգնելու համար հատանելու և տեղափոխելու է մի քանի բառ ։

182. էջ 264. տող 10. զւ. Զ. և Ուրում անուն Ամօրն ։ — Ուղղելի և Արտանդան ։ գիւղ հայրապետական յաշխարհին Արարատայ ի գաւառն կոտայից ։

183. էջ 266. զւ. Ը. և Այլ Յովհանն եպիսկոպոս ... հինաւորց ։ — Ուղղ. Հայոց ։

184. էջ 266. տող. զւ. Ը. 14. և զհերս իւր օծեալ մկրձեալ ։ — Ուղղ. մարձեալ շտկելու կոկելու և մարձելու ։ իմաստով ։

Հ. ԳԱՐԻԲԵԼ ՆԱԶԱԿԵՏԵԱՆ